

HUQUQNI AMALGA OSHIRISH MEXANIZMINING MOHIYATI**Xudoyberdiyev Axror Qosimaliyevich**

Yuridik fanlar doktori professor

Tel:+998 90 947-17-81 E-mail axrorxudoyberdiyev80@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu annotatsiyada huquqni amalga oshirish mexanizmining mohiyati, mazmuni va jamiyat hayotidagi O'рни keng yoritib beriladi. Huquqni amalga oshirish mexanizmi huquq normalarining faqat qog'ozda mavjud bO'lib qolmasdan, balki real ijtimoiy munosabatlarda amalda qO'llanilishini ta'minlovchi vositalar, usullar va institutar tizimidan iboratdir.

Annotatsiyada huquqni amalga oshirish shakllari – huquqdan foydalanish, majburiyatlarni bajarish, huquq normalariga rioya qilish va huquqni qO'llash jarayonlari batafsil tahlil qilinadi.

Shuningdek, davlat organlari, mansabdor shaxslar va fuqarolarning huquqni amalga oshirishdagi O'рни, huquqiy ong va huquqiy madaniyatning ushbu mexanizm samaradorligiga ta'siri ochib beriladi. Tadqiqotda huquqni amalga oshirish mexanizmi qonun ustuvorligini ta'minlash, inson huquq va erkinliklarini himoya qilish hamda huquqiy davlatni shakllantirishdagi muhim omil sifatida asoslab beriladi.

Kalit so'zlar: Huquqni amalga oshirish, huquqni amalga oshirish mexanizmi, huquq normalari, huquqiy munosabatlar, huquqni qO'llash, huquqlardan foydalanish, majburiyatlarni bajarish, huquqiy ong, huquqiy madaniyat, qonun ustuvorligi, huquqiy davlat, inson huquqlari, davlat organlari.

Abstract: This annotation examines the essence, content, and significance of the mechanism of law implementation in social relations. The mechanism of law implementation is understood as a system of legal means, methods, and institutions that ensure the practical application of legal norms in real life rather than their mere formal existence. The annotation analyzes the main forms of law implementation, including the exercise of rights, fulfillment of legal obligations, observance of legal norms, and law enforcement activities.

Special attention is given to the role state bodies, officials, and citizens in the process of law implementation, as well as to the impact of legal awareness and legal culture on the effectiveness of this mechanism. The study concludes that the mechanism of law implementation plays a crucial role in ensuring the rule of law, protecting human rights and freedoms, and developing a democratic legal state.

Keywords: Implementation of law, mechanism of law implementation, legal norms, legal relations, law enforcement, exercise of rights, fulfillment of legal obligations, legal awareness, legal culture, rule of law, legal state, human rights, state authorities.

Аннотация: В данной аннотации раскрывается сущность, содержание и значение механизма реализации права и система общественных отношений. Механизм реализации права представляет собой совокупность правовых средств, способов и институтов, обеспечивающих практическое воплощение норм права в реальной жизни, а не их формальное существование. В работе подробно рассматриваются основные формы реализации прав, исполнение юридических обязанностей, соблюдение правовых норм и правоприменительная деятельность.

Особое внимание уделяется роли государственных органов, должностных

лиц и граждан в процессе реализации права, а также влиянию правосознания и правовой культуры на эффективность данного механизма. Делается вывод о том, что механизм реализации права является важнейшим элементом обеспечения верховенства закона, защиты прав и свобод человека и построения правового государства.

Ключевые слова: Реализация права, механизм реализации права, нормы права, правовые отношения, применение права, использование субъективных прав, исполнение юридических обязанностей, правосознание, правовая культура, верховенство закона, правовое государство, права человека, государственные органы.

Alisher Navoiy fikricha: “Adolat – jamiyatning asosidir; agar adolat bo‘lmasa, qonunlar ham foydasizdir”. Navoiy adolatni huquqning asosi, huquqni amalga oshirishning markazi sifatida ko‘rgan.

Huquqni amalga oshirish- bu huquq normalarining real jamiyat hayotida tatbiq etilishi, ya’ni huquqiy normalarning ijtimoiy munosabatlar orqali amaliy natijaga erishish jarayonidir¹. Huquq normalari faqat qog‘ozda qolib ketmasligi uchun ularning ijrosi, qo‘llanilishi va nazorat qilinishi mexnizmlari zarurdir² Shu. sababli huquqni amalga oshirish mexanizmi huquqshunoslikda markaziy o‘rin egallaydi va qonun ustuvorligi, davlat tartibi, inson huquqlari ta’minoti bilan chambarchas bog‘liqdir³.

Huquqni amalga oshirish tushunchasi va mazmuni. Huquqni amalga oshirish- bu davlat tomonidan belgilangan nortmativ- huquqiy qoidalar hamda fuqaro va tashkilotlar faoliyati orqali huquqiy normalarning hayotga tatbiq etilishi jarayonidir⁴. Bu jarayon huquqiy ong va huquqiy madaniyatga tayangan holda amalga oshiriladi, chunki huquq subyektlari o‘z majburiyatlarini anglab yetishi va bajara olishi lozim⁵. Huquqni amalga oshirish jamiyatda tartib-intizomni saqlash, ijtimoiy adolatni ta’minlash hamda huquqiy davlatni barpo etishda muhim rol o‘ynaydi. Huquqni amalga oshirish mexanizmining asosiy elementi- normativ-huquqiy baza. Qonunlar hamda normativ aktlar tizimi huquqning amalga oshirilishi mezonlarini belgilaydi. Normativ baza bo‘lmagan joyda huquqni amalga oshirish samarali bo‘la olmaydi⁶.

Huquq subyektlari. Huquqni amalga oshirish jarayonida faol ishtirok etuvchi sebyektlar: fuqaro, davlat organi, mansabdor shaxslar. Har bir subyekt, O'z rolini huquqiy faoliyat orqali amalga oshiradi.⁷

Huquqiy faoliyat. Huquqiy faoliyat- bu huquqni qO'llash, huquqlarni bajarish va ularni muhofaza etish bilan bog'liq amaliy ishlarni O'z ichiga oladi. Shu orqali huquqiy tartib ta'minlanadi⁸. Huquqiy normalarga rioya etilishini ta'minlash uchun nazorat tizimi va qonuniy javobgarlik mexanizmlari mavjud bO'lishi shart. Bu mexanizm huquqni samarali amalga oshirishni kafolatlaydi⁹.

Huquqni amalga oshirish shakllari.

- Huquq normalariga rioya qilish- fuqaro va tashkilotning qonunda belgilangan taqiq yoki talablarini bajarish.

- Majburiyatlarni bajarish- qonunda belgilangan faoliyatarni amalga oshirish.

- Huquqlardan foydalanish- subyektiv huquqlarning O'z irodasi asosida hayotga tatbiq etilishi.

- Huquqni qO'llash- vakolatli organlar tomonidan huquq normalarini amaliy tarzda tatbiq etish¹⁰.

Huquqni amalga oshirish mexanizmi samaradorligi huquqiy ong va huquqiy madaniyat darajasiga bog'liq. Fuqarolar huquqiy bilimga ega bO'lishi, qonun oldidagi majburiyatlarini anglab yetishi va huquqdan oqilona foydalanishi mamlakatda qonun ustuvorligini mustahkamlashga xizmat qiladi¹¹.

Jahon huquqshunoslik adabiyotidagi yondashuvlar . Jahon huquqshunoslik nazariyasida huquqni amalga oshirish mexanizmi markaziy O'rin tutadi. H.L.A. Hart huquqni "amalga oshiriladigan qoidalar tizimi" sifatida kO'radi. Hans Kelsen esa huquqiy tizimni piramida kO'rinishidagi normativ strukturaga O'xshatadi va huquqni amalga oshirishda yuqoridan pastgacha barcha normativ elementlar O'zaro bog'liqligini ta'kidlaydi.

Huquqni amalga oshirish mexanzmi- bu ijtimoiy hayotda huquq normalarining hayotga tatbiq etilish jarayoni bO'lib, u normativ baza, subyektlar, faoliyat shakllari va nazorat tizimidan iborat murakkab tizimdir. Bu mexanizm orqali jamiyatda qonun ustuvorligi, huquqiy tartib va inson huquqlari himoyasi ta'minlanadi¹².

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. S.A. Saydullayev, Davlat va huquq nazariyasi, Toshkent: Nashriyot, 2024, 166-168- betlar.

2. S.A. Saydullayev, Davlat va huquq nazariyasi, Toshkent: Nashriyot, 2024, 170-172-betlar.

3. H.L.A. Hart, The Concept of Law, Oxforord: Oxford University Press, 1961, 89-91-betlar.

4. O.O. Husanoboyev, Huquqni qO'llash- huquqni amalga oshirishning maxsus shakli, Toshkent: Toshkent Davlat Yuridik Universiteti Nashriyoti, 2019, 45-47-betlar.
5. J. Bynk, Fundamentals of Legal Methodology, London: Routledge, 2015, 102-105-betlar.
6. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, Toshkent: O'zbekiston, 2023, 12-14-betlar.
7. M.Mirziyoyev, O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyaviy qonunchligi, Toshkent: Huquq Nashriyoti, 2022, 70-80-betlar.
8. L.Bogdan, Legal Culture and Legal Consciousness, New York: Springer, 2014, 56-59-betlar.
9. R.Dworkin, Law's Empire, Cambridge: Harvard University Press, 1986, 74-76-betlar.
10. O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik Kodeksi, Toshkent: O'zbekiston, 2023, 24-26-betlar.
11. J.Finnis, Natural Law and Natural Rights, Oxford: Oxford University Press, 1980, 48-50-betlar.
12. Hans Kelsen, Pure Theory of Law, Berkeley: University of California Press, 1967, 125-127-betlar.